УДК 342.9:351.84:314.151.3-054.73:364-053.2/.9(477)
DOI https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2026.48.07

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Макарова О. В.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті досліджено адміністративно-правовий захист вразливих категорій внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану. Акцентовано, що вразливість у цій сфері є не лише соціальною характеристикою особи, а юридично значущою обставиною, яка повинна впливати на спосіб адміністративного реагування. Обґрунтовано, що універсальна заявна модель не завжди забезпечує реальну доступність прав для дітей, осіб з інвалідністю, людей похилого віку, жінок із дітьми, одиноких батьків, осіб без документів та інших категорій, які потребують додаткової підтримки.

Запропоновано розглядати захист вразливих категорій внутрішньо переміщених осіб через підвищений стандарт адміністративного супроводу. Його елементами є раннє виявлення спеціальної потреби, адаптація процедури до життєвої ситуації особи, можливість представництва, розумне пристосування адміністративних сервісів, пріоритетність реагування, безперервність підтримки, недопущення надмірного документального формалізму, а також швидке виправлення реєстрових і документальних помилок. Такий підхід дає змогу відмежувати спеціальний захист вразливих категорій від загального механізму забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб.

Доведено, що адміністративно-правовий захист вразливих категорій внутрішньо переміщених осіб має бути диференційованим: щодо дітей він повинен ґрунтуватися на забезпеченні найкращих інтересів дитини та безперервності освіти; щодо осіб з інвалідністю він має передбачати доступність адміністративної процедури, можливість представництва та її розумне пристосування; щодо людей похилого віку він має забезпечувати безперервність виплат, соціального догляду й недопущення цифрового виключення; щодо жінок у складних життєвих обставинах він має бути спрямований на безпеку, конфіденційність і швидку міжвідомчу взаємодію. Сформульовано критерії ефективності адміністративно-правового захисту: індивідуалізація адміністративного підходу, доступність процедури, пріоритетність реагування, безперервність підтримки, зворотність реєстрової помилки, міжвідомча координація та ефективне оскарження.

Ключові слова: *внутрішньо переміщені особи, вразливі категорії, адміністративно-правовий захист, діти, особи з інвалідністю, люди похилого віку, жінки, адміністративна процедура, публічна адміністрація, воєнний стан.*

Постановка проблеми. Повномасштабна збройна агресія проти України істотно змінила не лише масштаби внутрішнього переміщення, а й характер адміністративно-правового реагування держави на потреби осіб, які були змушені залишити місце постійного проживання. Внутрішньо переміщені особи потребують доступу до житла, соціальної допомоги, медичного обслуговування, освіти, реабілітаційних послуг, правничої допомоги та інших публічних сервісів. Водночас наслідки переміщення не є однаковими для всіх осіб. Найбільш складним є становище тих категорій внутрішньо переміщених осіб, які вже до переміщення або внаслідок нього перебувають у стані підвищеної соціальної, фізичної, вікової, сімейної чи правової вразливості.

До таких категорій належать насамперед діти, особи з інвалідністю, люди похилого віку, жінки, зокрема вагітні жінки, одинокі матері, жінки з дітьми, а також особи, які втратили документи, потребують сторонньої допомоги або не можуть самостійно користуватися цифровими адміністративними сервісами. Для цих осіб загальна гарантія, передбачена законом, не завжди є достатньою. Вирішального значення набуває те, чи здатна публічна адміністрація вчасно ідентифікувати спеціальну потребу і обрати належну адміністративну процедуру.

Конституційне підґрунтя такого підходу становлять положення статей 19, 46, 49, 52 і 53 Конституції України, які визначають засади діяльності органів публічної влади, гарантують право на соціальний захист, охорону здоров’я, освіту, а також спеціальний захист дітей

[1]. У спеціальному законодавстві важливе значення має Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», який закріплює правовий статус внутрішньо переміщеної особи, гарантії її прав, порядок обліку та загальні напрями державної підтримки [2]. Водночас саме для вразливих категорій внутрішньо переміщених осіб особливої ваги набуває не лише матеріальний зміст прав, а й адміністративна процедура їх реалізації.

Проблема полягає в тому, що адміністративна практика часто будується за універсальною моделлю: особа має звернутися, подати документи, підтвердити статус, дочекатися рішення і, у разі відмови, самостійно його оскаржити. Однак для дитини, особи з інвалідністю, літньої людини, одинокої матері або особи без документів така модель може бути фактично недоступною. Вразливість у цьому контексті має розглядатися не лише як соціальна характеристика особи, а й як юридично значуща обставина, що повинна впливати на адміністративний порядок розгляду заяви, строки реагування, спосіб комунікації, обсяг допомоги та процедуру оскарження.

Тому адміністративно-правовий захист вразливих категорій внутрішньо переміщених осіб потребує окремого наукового аналізу. Йдеться не про створення паралельної системи прав для окремих груп, а про диференційований адміністративний підхід, за якого загальні гарантії внутрішньо переміщених осіб реалізуються з урахуванням віку, стану здоров'я, інвалідності, сімейного стану, наявності дітей, втрати документів, цифрової недоступності та інших обставин, що істотно впливають на здатність особи самостійно реалізувати свої права.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти правового статусу, соціального захисту, інтеграції та забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб досліджували І. Басова, С. Булеца, В. Вашкович, О. Рогач, М. Савчин, М. Менджул, М. Бірюкова, Ю. Калагін, Н. Коваліско, С. Ганджа, Д. Селіхов, М. Макаров, Т. Павлюк, Л. Осіпова та інші науковці. У їхніх працях розглядаються загальні гарантії прав внутрішньо переміщених осіб, особливості їх обліку, соціального забезпечення, житлової підтримки, доступу до медичних, освітніх і соціальних послуг, а також роль органів місцевого самоврядування у практичній реалізації прав цієї категорії осіб. Зокрема, С. Ганджа розглядає соціальне забезпечення внутрішньо переміщених осіб як багаторівневу систему підтримки [21, с. 61–66], М. Макаров звертає увагу на трансформацію механізмів правового захисту внутрішньо переміщених осіб в умовах війни та роль цифрового врядування [22, с. 60–68], а Т. Павлюк і Л. Осіпова аналізують законодавчі новації у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб за 2020–2025 роки [23, с. 270–276].

Проблематика осіб з інвалідністю з числа внутрішньо переміщених осіб не є поза увагою науковців, однак найчастіше розглядається в межах ширших досліджень соціального захисту, медичної допомоги, реабілітаційних послуг, безбар'єрного середовища та діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб. Зокрема, Д. Селіхов, аналізуючи механізм забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб органами місцевого самоврядування, звертає увагу на практичне значення місцевого рівня у доступі таких осіб до соціальної допомоги, медичного обслуговування, житла, освіти та інтеграційних програм [18, с. 34–39]. У колективній монографії «Захист прав внутрішньо переміщених осіб» за загальною редакцією О. Рогача, М. Савчина та М. Менджул захист прав внутрішньо переміщених осіб розглядається як поєднання правових, організаційних та інституційних гарантій [19]. Водночас саме адміністративно-процедурний аспект захисту осіб з інвалідністю з числа внутрішньо переміщених осіб залишається недостатньо конкретизованим.

Літні особи з числа внутрішньо переміщених осіб також аналізуються переважно в межах загальної проблематики соціального захисту, пенсійного забезпечення, медичного обслуговування, соціальної адаптації та підтримки у приймаючих територіальних громадах. У цьому аспекті корисними є висновки М. Бірюкової, Ю. Калагіна, Н. Коваліско та інших авторів колективної монографії «Біженці та внутрішньо переміщені особи України на шляхах війни: кроки незламності», у якій внутрішньо переміщені особи розглядаються як соціальна група, що потребує адаптації, підтримки, нових соціальних зв'язків і стабільного доступу до базових ресурсів у приймаючому середовищі [20]. Водночас становище літніх внутрішньо переміщених осіб має самостійне адміністративно-правове значення, оскільки для цієї категорії

особливо важливими є безперервність виплат, доступ до медичної допомоги, можливість отримання соціальних послуг за місцем фактичного перебування, доступність інформації, фізична можливість звернення до органу публічної адміністрації та наявність альтернативи цифровим каналам комунікації.

Питання захисту жінок із числа внутрішньо переміщених осіб у наукових і практичних джерелах розглядається переважно через призму материнства, догляду за дітьми, доступу до медичної допомоги, соціальних виплат, захисту від домашнього та ґендерно зумовленого насильства, а також інтеграції у приймаючу громаду. У цьому контексті значення мають праці М. Менджул, яка досліджує гарантії здійснення прав дітей-внутрішньо переміщених осіб, оскільки становище жінок із дітьми безпосередньо пов’язане з реалізацією прав дитини на освіту, соціальну підтримку, безпечне середовище та додатковий захист [17, с. 106–109]. Крім того, положення колективної монографії «Захист прав внутрішньо переміщених осіб» дають підстави розглядати захист таких осіб як комплекс правових, організаційних та інституційних гарантій [19]. Водночас адміністративно-правовий вимір цієї проблематики полягає у тому, як саме органи публічної адміністрації ідентифікують потребу жінки у спеціальній підтримці, як організовано доступ до безпечного розміщення, соціального супроводу, медичної та психологічної допомоги, правничої допомоги, виплат на дитину або інших гарантій.

Отже, наявні дослідження створюють достатню основу для аналізу окремих аспектів захисту внутрішньо переміщених осіб та їхніх вразливих груп. Водночас недостатньо розкритим залишається саме комплексний адміністративно-правовий механізм захисту вразливих категорій внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є дослідження адміністративно-правового механізму захисту вразливих категорій внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану, визначення його структурних елементів, особливостей щодо дітей, осіб з інвалідністю, людей похилого віку та жінок, а також формулювання напрямів удосконалення адміністративних процедур, спрямованих на забезпечення реального доступу таких осіб до гарантованих прав і публічних послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Адміністративно-правовий захист вразливих категорій внутрішньо переміщених осіб доцільно розуміти як систему нормативно визначених процедур, повноважень органів публічної адміністрації, сервісних каналів, інформаційних ресурсів, адміністративних актів і засобів оскарження, які забезпечують реалізацію прав осіб, що через вік, стан здоров’я, інвалідність, сімейні обставини, втрату документів або залежність від сторонньої допомоги не можуть повною мірою самостійно скористатися загальними механізмами підтримки.

У цьому контексті вразливість не слід розглядати лише як соціологічну або гуманітарну характеристику. Вона має адміністративно-правове значення, оскільки впливає на порядок звернення особи до органу публічної адміністрації, спосіб підтвердження її потреб, строки розгляду заяви, можливість участі представника, необхідність надання додаткової допомоги при поданні документів, доступність приміщень і цифрових сервісів, а також на оцінку правомірності відмови чи бездіяльності адміністративного органу.

Особливість адміністративно-правового захисту вразливих категорій внутрішньо переміщених осіб полягає не в розширенні загального переліку прав внутрішньо переміщених осіб, а у зміні способу їх адміністративної реалізації. Вразливість особи повинна впливати на інтенсивність допомоги з боку публічної адміністрації, допустимий рівень формалізму, спосіб комунікації, можливість представництва, строки реагування та обов’язок органу не лише розглянути заяву, а й реально сприяти доступу особи до гарантованої підтримки. Тому у цій сфері йдеться не про звичайну заявну процедуру, а про підвищений стандарт адміністративного супроводу.

Початковим організаційним етапом є взяття особи на облік як внутрішньо переміщеної особи. Відповідна довідка та внесення відомостей до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб створюють адміністративну передумову для подальшого доступу до соціальних виплат, житлових механізмів, медичних, освітніх, реабілітаційних

та інших публічних послуг [2; 9; 10; 11]. Для вразливої особи облік не є кінцевою метою. Він має виконувати функцію первинного виявлення обставин, які потребують пріоритетного реагування, представництва, соціального супроводу, безбар'єрного способу комунікації або спрямування до конкретного сервісу.

Особливого значення це набуває щодо дітей із числа внутрішньо переміщених осіб. Дитина є не лише членом сім'ї внутрішньо переміщеної особи, а самостійним носієм прав, реалізація яких залежить від дій батьків або законних представників, служб у справах дітей, органів соціального захисту населення, закладів освіти, органів управління освітою, закладів охорони здоров'я та органів місцевого самоврядування. Тому адміністративно-правовий захист дітей має ґрунтуватися на пріоритеті найкращих інтересів дитини, безперервності доступу до освіти, медичної допомоги, психологічної підтримки, соціального супроводу та безпечного середовища [1; 4; 15; 16; 17].

Адміністративна процедура захисту дитини з числа внутрішньо переміщених осіб охоплює кілька взаємопов'язаних дій: підтвердження факту переміщення сім'ї або дитини; встановлення законного представника; визначення фактичного місця перебування; організацію доступу до освіти; забезпечення медичного обслуговування; надання соціальних послуг; реагування на ризики бездоглядності, насильства, втрати документів або роз'єднання з батьками. У кожному з цих випадків адміністративний орган має діяти не за логікою формального очікування повного пакета документів, а за логікою активного сприяння реалізації прав дитини.

Для осіб з інвалідністю з числа внутрішньо переміщених осіб ключовими є доступ до соціальних виплат, медичної допомоги, реабілітаційних послуг, допоміжних засобів реабілітації, безбар'єрного середовища, соціального супроводу та можливості звернення через представника. Адміністративно-правова проблема полягає в тому, що переміщення може перервати зв'язок особи з попереднім місцем отримання послуг, медичними документами, індивідуальною програмою реабілітації, місцем проживання або органом, який раніше здійснював соціальний супровід. Тому захист такої особи має передбачати не лише підтвердження її статусу, а й відновлення адміністративного зв'язку з системою підтримки за новим місцем фактичного перебування [5; 6; 7; 13].

У цьому аспекті особливого значення набувають доступність адміністративної процедури та недопущення надмірного формалізму. Якщо особа з інвалідністю не може особисто звернутися до органу публічної адміністрації, не володіє цифровими навичками, втратила документи або потребує сторонньої допомоги, адміністративний механізм має передбачати альтернативні способи звернення: через законного представника, уповноважену особу, соціального працівника, мобільну адміністративну послугу або офлайн-канал. Відсутність такого альтернативного способу фактично перетворює формально гарантоване право на недоступну декларацію.

Люди похилого віку з числа внутрішньо переміщених осіб становлять окрему категорію, для якої особливо важливими є безперервність пенсійного забезпечення, доступ до медичної допомоги, соціальних послуг, догляду, тимчасового проживання, інформації про доступні сервіси та фізична можливість звернення до компетентного органу. Вікова вразливість часто поєднується з хронічними захворюваннями, інвалідністю, самотністю, втратою соціальних зв'язків, обмеженою мобільністю або низьким рівнем цифрової грамотності. Тому універсальна електронна процедура для цієї категорії не завжди є реально доступною.

Адміністративно-правовий захист літніх внутрішньо переміщених осіб має будуватися на принципі безперервності підтримки. Переміщення не повинно призводити до необґрунтованого припинення виплат, втрати доступу до медичних послуг або неможливості отримання соціального догляду. Якщо внаслідок зміни місця перебування виникають розбіжності у реєстрових даних, помилки в адресі, відсутність документів або складність підтвердження фактичного проживання, такі обставини мають вирішуватися через процедуру уточнення і виправлення даних, а не через автоматичну відмову чи припинення підтримки.

Жінки з числа внутрішньо переміщених осіб також можуть перебувати у стані підвищеної вразливості, особливо якщо йдеться про вагітних жінок, матерів з малолітніми дітьми, одиноких матерів, жінок, які здійснюють догляд за особами з інвалідністю або літніми родичами,

а також жінок, які постраждали від домашнього чи ґендерно зумовленого насильства. У таких випадках адміністративно-правовий захист має охоплювати не лише соціальні виплати чи загальний доступ до послуг, а й безпечне розміщення, соціальний супровід, медичну та психологічну допомогу, правничу допомогу, захист персональних даних і можливість швидкого реагування компетентних органів [5; 8; 14].

Особливість цієї категорії полягає в тому, що потреба у захисті часто має комплексний характер. Наприклад, жінка з дитиною може одночасно потребувати житла, допомоги на проживання, зарахування дитини до закладу освіти, медичного супроводу, працевлаштування, психологічної підтримки та правничої допомоги. Тому адміністративна процедура не повинна розкладати її життєву ситуацію на ізольовані звернення до різних органів без належної координації. Навпаки, ефективна модель має передбачати міжвідомчу взаємодію, інформаційний супровід і спрямування особи до відповідних сервісів.

Інформаційні ресурси та державні реєстри мають допоміжне, а не самодостатнє значення у захисті вразливих категорій внутрішньо переміщених осіб. Вони спрощують перевірку відомостей і зменшують потребу у повторному поданні документів, однак для цієї статті важливим є не загальний ефект цифровізації, а її вплив на конкретну вразливу особу. Неправильні дані про місце проживання, склад сім’ї, статус дитини, інвалідність, доходи, документи чи представництво можуть фактично заблокувати доступ до підтримки [10; 12].

Реєстрова помилка для вразливої особи має не технічний, а правозахисний вимір. Для дитини вона може означати затримку із зарахуванням до закладу освіти; для особи з інвалідністю – перерву в реабілітації або соціальному супроводі; для літньої особи – ризик припинення виплати чи догляду; для жінки з дитиною – ускладнення доступу до безпечного розміщення або допомоги. Тому особа повинна мати можливість дізнатися, які саме дані стали підставою для негативного рішення, подати пояснення, додаткові документи або заяву про виправлення помилки та оскаржити бездіяльність адміністративного органу.

Цифрові сервіси для таких категорій мають розглядатися як один із каналів доступу, а не як єдиний спосіб взаємодії з державою. Для літніх осіб, осіб з інвалідністю, осіб без документів або осіб із низьким рівнем цифрових навичок електронна процедура може стати додатковим бар’єром. Тому поряд із цифровою взаємодією мають зберігатися реальні офлайн-механізми: звернення через центри надання адміністративних послуг, орган соціального захисту, соціального працівника, законного представника, службу у справах дітей, заклад охорони здоров’я або суб’єкта безоплатної правничої допомоги.

Особливе значення для цієї сфери має Закон України «Про адміністративну процедуру». Його застосування до рішень, дій і бездіяльності органів публічної адміністрації у справах внутрішньо переміщених осіб посилює процедурний захист саме вразливих категорій. Відмова у призначенні соціальної допомоги, неврахування спеціальної потреби дитини, затримка у наданні реабілітаційної послуги, ненадання інформації літній особі, відмова у прийнятті документів від представника або залишення звернення без розгляду не повинні залишатися на рівні неформального управлінського реагування. Такі рішення, дії або бездіяльність мають відповідати вимогам законності, обґрунтованості, пропорційності, своєчасності, добросовісності, права особи на участь в адміністративному провадженні та права на ефективне оскарження [3, ст. 4, 28, 70–72, 75, 78–80].

Для вразливих категорій внутрішньо переміщених осіб особливо важливим є право бути заслуханими перед прийняттям негативного рішення. Якщо орган публічної адміністрації планує відмовити у наданні допомоги, припинити виплату, не врахувати статус дитини, не прийняти документи, не підтвердити місце фактичного перебування або не надати послугу через розбіжності у реєстрових даних, особі має бути надана можливість подати пояснення, додаткові документи, заяву про виправлення помилки або скористатися допомогою представника. Без цього адміністративна процедура ризикує перетворитися на формальну перевірку даних без урахування реальної життєвої ситуації особи.

Адміністративно-правовий захист вразливих категорій внутрішньо переміщених осіб також потребує належної міжвідомчої координації. Проблеми таких осіб рідко обмежуються

одним видом підтримки. Дитина може одночасно потребувати зарахування до школи, психологічної допомоги, медичного супроводу і соціального захисту. Особа з інвалідністю може потребувати допомоги у відновленні документів, доступного житла, реабілітаційних послуг, соціального працівника і медичних препаратів. Літня особа може потребувати пенсійної виплати, медичного супроводу, догляду і допомоги у зверненні до органів влади. Тому ефективний захист неможливий без взаємодії між органами соціального захисту, органами місцевого самоврядування, закладами охорони здоров'я, закладами освіти, центрами надання адміністративних послуг, службами у справах дітей та суб'єктами безоплатної правничої допомоги.

Важливим елементом адміністративно-правового механізму є інформування особи про її права і доступні способи їх реалізації. Для вразливої категорії внутрішньо переміщених осіб недостатньо розмістити інформацію на офіційному сайті або в електронному застосунку. Інформування має бути практично орієнтованим: особа повинна розуміти, куди звернутися, які документи подати, хто може допомогти із заявою, у який строк має бути прийнято рішення, як отримати письмову відповідь і як оскаржити відмову чи бездіяльність. Особливо це стосується літніх осіб, осіб з інвалідністю, одиноких матерів, осіб без документів і сімей з дітьми.

Ефективність адміністративно-правового захисту вразливих категорій внутрішньо переміщених осіб доцільно оцінювати не лише за кількістю наданих послуг або виплат, а за здатністю адміністративної процедури пристосуватися до конкретної життєвої ситуації особи. Визначальними критеріями є своєчасне виявлення вразливості, індивідуалізація адміністративного підходу, доступність процедури, можливість представництва, безперервність підтримки, пріоритетність реагування, зворотність реєстрової помилки, міжвідомча координація та наявність ефективного оскарження.

Висновки. Адміністративно-правовий захист вразливих категорій внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану слід розглядати як спеціальний вимір загального механізму забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб. Його специфіка полягає не у простому розширенні переліку пільг чи послуг, а в адаптації адміністративної процедури до фактичної здатності особи самостійно реалізувати своє право.

Вразливість внутрішньо переміщеної особи є юридично значущою обставиною, що має враховуватися під час прийняття адміністративного рішення, визначення способу комунікації, строків реагування, можливості представництва та обсягу адміністративного супроводу. Саме тому захист дітей, осіб з інвалідністю, людей похилого віку та жінок у складних життєвих обставинах має здійснюватися не за універсальною, а за диференційованою процедурною моделлю.

Стандарти Закону України «Про адміністративну процедуру» мають застосовуватися у цій сфері з урахуванням підвищеної вразливості заявника. Відмова, затримка, припинення підтримки, неприйняття документів або залишення звернення без розгляду повинні бути юридично оформленими, зрозумілими для особи, мотивованими, пропорційними та такими, що можуть бути реально оскаржені.

Подальше вдосконалення цього механізму доцільно пов'язувати з розвитком комплексної послуги для внутрішньо переміщених осіб у територіальних громадах, запровадженням первинної оцінки вразливості, збереженням офлайн-альтернатив цифровим сервісам, спрощенням представництва, посиленням міжвідомчої координації та створенням швидкого порядку виправлення реєстрових даних. Це дозволить відмежувати спеціальний захист вразливих категорій внутрішньо переміщених осіб від загального механізму надання адміністративних послуг.

Використана література:

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр (дата звернення: 21.04.2026).
2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовт. 2014 р. № 1706-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1706-18 (дата звернення: 21.04.2026).

3. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лют. 2022 р. № 2073-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2073-20 (дата звернення: 21.04.2026).
4. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квіт. 2001 р. № 2402-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2402-14 (дата звернення: 22.04.2026).
5. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січ. 2019 р. № 2671-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2671-19 (дата звернення: 22.04.2026).
6. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 6 жовт. 2005 р. № 2961-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2961-15 (дата звернення: 29.04.2026).
7. Про основі соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21 берез. 1991 р. № 875-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/875-12 (дата звернення: 01.05.2026).
8. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 груд. 2017 р. № 2229-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2229-19 (дата звернення: 01.05.2026).
9. Про облік внутрішньо переміщених осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовт. 2014 р. № 509. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/509-2014-п (дата звернення: 01.05.2026).
10. Деякі питання створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 22 верес. 2016 р. № 646. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/646-2016-п (дата звернення: 02.05.2026).
11. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: постанова Кабінету Міністрів України від 20 бер. 2022 р. № 332. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/332-2022-п (дата звернення: 10.05.2026).
12. Про затвердження Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери: постанова Кабінету Міністрів України від 14 квіт. 2021 р. № 404. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/404-2021-п (дата звернення: 10.05.2026).
13. Про затвердження Порядку організації надання соціальних послуг: постанова Кабінету Міністрів України від 1 черв. 2020 р. № 587. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/587-2020-п (дата звернення: 10.05.2026).
14. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги кризового та екстреного втручання: наказ Міністерства соціальної політики України від 1 лип. 2016 р. № 716. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z0990-16 (дата звернення: 10.05.2026).
15. Про затвердження Порядку зарахування, відрахування та переведення учнів до державних та комунальних закладів освіти для здобуття повної загальної середньої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 16 квіт. 2018 р. № 367. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z0564-18 (дата звернення: 21.04.2026).
16. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 15 верес. 2021 р. № 957. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/957-2021-п (дата звернення: 21.04.2026).
17. Менджул М. В. Окремі аспекти гарантування здійснення прав дітей-внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 106–109. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.17.
18. Селіхов Д. А. Механізм забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб органами місцевого самоврядування. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 34–39. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.4.
19. Захист прав внутрішньо переміщених осіб: монографія / І. С. Басова та ін.; за заг. ред. О. Я. Рогача, М. В. Савчина, М. В. Менджул. Ужгород: РІК-У, 2018. 268 с.
20. Біженці та внутрішньо переміщені особи України на шляхах війни: кроки незламності: монографія / М. В. Бірюкова та ін.; за ред. М. В. Бірюкової. Львів: СПОЛОМ, 2023. 380 с.
21. Ганджа С. І. Основоположні напрями соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2026. № 1(58). С. 61–66.
22. Makarov M. Specific Features of the Legal Protection of Internally Displaced Persons in Ukraine During the War. *Law and Innovative Society*. 2025. № 2(25). P. 60–68. DOI: https://doi.org/10.37772/2309-9275-2025-2(25)-5.
23. Павлюк Т. І., Осіпова Л. В. Законодавчі новації у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб in Україні за 2020–2025 роки. *Економічний простір*. 2026. № 210. С. 270–276. DOI: https://doi.org/10.30838/EP.210.270-276.

References:

1. Verkhovna Rada Ukrainy (1996) Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. Kyiv. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр [in Ukrainian]
2. Verkhovna Rada Ukrainy (2014) Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib: Zakon Ukrainy [On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons: Law of Ukraine]. Kyiv. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1706-18 [in Ukrainian]
3. Verkhovna Rada Ukrainy (2022) Pro administratyvnu protseduru: Zakon Ukrainy [On Administrative Procedure: Law of Ukraine]. Kyiv. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2073-20 [in Ukrainian]
4. Verkhovna Rada Ukrainy (2001) Pro okhoronu dytynstva: Zakon Ukrainy [On Child Protection: Law of Ukraine]. Kyiv. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2402-14 [in Ukrainian]
5. Verkhovna Rada Ukrainy (2019) Pro sotsialni posluhy: Zakon Ukrainy [On Social Services: Law of Ukraine]. Kyiv. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2671-19 [in Ukrainian]
6. Verkhovna Rada Ukrainy (2005) Pro reabilitatsiiu osib z invalidnistiu v Ukraini: Zakon Ukrainy [On Rehabilitation of Persons with Disabilities in Ukraine: Law of Ukraine]. Kyiv. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2961-15 [in Ukrainian]
7. Verkhovna Rada Ukrainy (1991) Pro osnovy sotsialnoi zakhyshchenosti osib z invalidnistiu v Ukraini: Zakon Ukrainy [On the Basics of Social Protection of Persons with Disabilities in Ukraine: Law of Ukraine]. Kyiv. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/875-12 [in Ukrainian]
8. Verkhovna Rada Ukrainy (2017) Pro zapobihannia ta protydiiu domashniomu nasylstvu: Zakon Ukrainy [On Preventing and Combating Domestic Violence: Law of Ukraine]. Kyiv. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2229-19 [in Ukrainian]
9. Kabinet Ministriv Ukrainy (2014) Pro oblik vnutrishno peremishchenykh osib: postanova [On the Registration of Internally Displaced Persons: Resolution]. Kyiv. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/509-2014-п [in Ukrainian]
10. Kabinet Ministriv Ukrainy (2016) Deiaki pytannia stvorennia, vedennia ta dostupu do vidomostei Yedynoi informatsiinoi bazy danykh pro vnutrishno peremishchenykh osib: postanova [Some Issues of Creation, Maintenance and Access to the Data of the Unified Information Database on Internally Displaced Persons: Resolution]. Kyiv. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/646-2016-п [in Ukrainian]
11. Kabinet Ministriv Ukrainy (2022) Deiaki pytannia vyplaty dopomohy na prozhyvannia vnutrishno peremishchenym osobam: postanova [Some Issues of Living Allowance Payments to Internally Displaced Persons: Resolution]. Kyiv. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/332-2022-п [in Ukrainian]
12. Kabinet Ministriv Ukrainy (2021) Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Yedynu informatsiinu systemu sotsialnoi sfery: postanova [On Approval of the Regulation on the Unified Information System of the Social Sphere: Resolution]. Kyiv. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/404-2021-п [in Ukrainian]
13. Kabinet Ministriv Ukrainy (2020) Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii nadannia sotsialnykh posluh: postanova [On Approval of the Procedure for Organizing the Provision of Social Services: Resolution]. Kyiv. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/587-2020-п [in Ukrainian]
14. Ministerstvo sotsialnoi polityky Ukrainy (2016) Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu sotsialnoi posluhy kryzovoho ta ekstrenoho vtruchannia: nakaz [On Approval of the State Standard of Social Service for Crisis and Emergency Intervention: Order]. Kyiv. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z0990-16 [in Ukrainian]
15. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy (2018) Pro zatverdzhennia Poriadku zarakhuvannia, vidrakhuvannia ta perevedennia uchniv do derzhavnykh ta komunalnykh zakladiv osvity dlia zdobuttia povnoi zahalnoi serednoi osvity: nakaz [On Approval of the Procedure for Enrollment, Expulsion and Transfer of Students to State and Communal Educational Institutions for Obtaining Full General Secondary Education: Order]. Kyiv. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z0564-18 [in Ukrainian]
16. Kabinet Ministriv Ukrainy (2021) Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkliuzivnoho navchannia u zakladakh zahalnoi serednoi osvity: postanova [On Approval of the Procedure for Organizing Inclusive Education in General Secondary Education Institutions: Resolution]. Kyiv. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/957-2021-п [in Ukrainian]
17. Mendzhul M. V. (2023) Okremi aspekty harantuvannia zdiisnennia prav ditei-vnutrishno peremishchenykh osib v Ukraini [Certain aspects of guaranteeing the exercise of the rights of internally displaced children in Ukraine]. *Analitychno-Porivnialne Pravoznavstvo*, (1), 106–109. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.17 [in Ukrainian]
18. Selikhov D. A. (2024) Mekhanizm zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib orhanamy mistsevoho samovriaduvannia [The mechanism of ensuring the rights and freedoms of

internally displaced persons by local government authorities]. *Analitychno-Porivnialne Pravoznavstvo*, (4), 34–39. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.4 [in Ukrainian]
19. Basova I. S. et al. (2018) Zakhyst prav vnutrishno peremishchenykh osib: monohrafiia [Protection of the rights of internally displaced persons: monograph]. O. Ya. Rohach, M. V. Savchyn, M. V. Mendzhul (Eds.). Uzhhorod: RIK-U. [in Ukrainian]
20. Biriukova M. V. et al. (2023) Bizhentsi ta vnutrishno peremishcheni osoby Ukrainy na shliakhakh viiny: kroky nezlamnosti: monohrafiia [Refugees and internally displaced persons of Ukraine on the paths of war: steps of indomitability: monograph]. M. V. Biriukova (Ed.). Lviv: SPOLOM. [in Ukrainian]
21. Handzha S. I. (2026) Osnovopolozhni napriamy sotsialnoho zabezpechennia vnutrishno peremishchenykh osib v Ukraini [Fundamental directions of social security of internally displaced persons in Ukraine]. *Naukovyi Visnyk Uzhhorodskoho Universytetu. Seriia: Pedahohika. Sotsialna Robota*, 1(58), 61–66. [in Ukrainian]
22. Makarov M. (2025) Specific Features of the Legal Protection of Internally Displaced Persons in Ukraine During the War. *Law and Innovative Society*, 2(25), 60–68. DOI: https://doi.org/10.37772/2309-9275-2025-2(25)-5.
23. Pavliuk T. I., Osipova L. V. (2026) Zakonodavchi novatsii u sferi sotsialnoho zakhystu vnutrishno peremishchenykh osib v Ukraini za 2020–2025 roky [Legislative innovations in the field of social protection of internally displaced persons in Ukraine for 2020–2025]. *Ekonomichnyi Prostir*, (210), 270–276. DOI: https://doi.org/10.30838/EP.210.270-276 [in Ukrainian]

Makarova O. V. Administrative and Legal Protection of Vulnerable Categories of Internally Displaced Persons under Martial Law

The article examines the administrative and legal protection of vulnerable categories of internally displaced persons under martial law. It is argued that vulnerability in this area is not only a social characteristic of a person, but also a legally significant circumstance that should affect the manner of administrative response. A universal application-based model does not always ensure real accessibility of rights for children, persons with disabilities, elderly persons, women with children, single parents, persons without documents and other categories requiring additional support.

The article proposes to consider the protection of vulnerable categories of internally displaced persons through a higher standard of administrative support. Its elements include early identification of special needs, adaptation of procedure to the person’s life situation, representation, reasonable accommodation of administrative services, priority response, continuity of support, prevention of excessive documentary formalism, and prompt correction of registry and documentary errors. This approach distinguishes special protection of vulnerable categories from the general mechanism for ensuring the rights of internally displaced persons.

It is proved that administrative and legal protection of vulnerable categories of internally displaced persons should be differentiated: for children, it should be based on the best interests of the child and continuity of education; for persons with disabilities, it should ensure accessibility, representation and reasonable accommodation of procedures; for elderly persons, it should guarantee continuity of payments and care and prevent digital exclusion; for women in difficult life circumstances, it should ensure safety, confidentiality and rapid inter-agency response. The article formulates criteria for the effectiveness of administrative and legal protection: individualisation of the administrative approach, accessibility of procedure, priority response, continuity of support, reversibility of registry errors, inter-agency coordination and effective appeal.

Key words: *internally displaced persons, vulnerable categories, administrative and legal protection, children, persons with disabilities, elderly persons, women, administrative procedure, public administration, martial law.*

Дата першого надходження статті до видання: 28.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.02.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026